

8-нэ классым адыгэ литературэмкIэ «А бзийхэр адыгэм шигъафIэрт и гуцIэм» темэмкIэ урокыр зэрекIуэкIыным и план – конспект убгъуа.

ЕгъэджакIуэм и хэзышэ псалъэ:

Къэбэрдейр, адыгэ лъэпкъыр нобэ зэрыт щытыкIэ гугъум имыгъэгузавэ, имыгъэгулэз, имыгъэплейтей цIыху гъуэтыгъуейщ. Апхуэдэу щымытыплэри илэкъым, сыт щхъэкIэ жыплэмэ лъэпкъым и къэкIуэныр зи IэмышIэ илэ щIэблэр езыр фIыуэ зэрымылгагъум, гъащIэр ирамыгъэфIакIуэм, и пэкIэ ямыгъэкIуатэмэ, лъэпкъри хэкIуэдэжыныр къэхъунущ. Абы нэхъ гузэвэгъуэ лъэпкъым къыщыщIынкIэ хъунукъым. А гузэвэгъуэ, гукъутэ иныр, Урыс – Кавказ зауэм и зэранкIэ, езым и нэгү щIэкIауэ щытщ ди лъэпкъ машIэм.

- Девгъэгупсысыт, сыту плэрэ нобэрей ди урокыр зытеухуауэ щытынур? Унэ лэжыгъэу фэстахэм теухуауэ ди урокым и мурадхэр дывгъэубзыхут.

ЕджакIуэхэм я жэуапхэм ипкъ иткIэ мурадхэр къэIуэтэн

Мурадхэр: 1.Тхыгъэ псори зи къалэмым къыщIэкIа, хамэ къэралым щыпсэу ди лъэпкъэгъу тхакIуэхэм, усакIуэхэм я тхыгъэ хьэлэмэтхэр ди пашхъэ къызылхъэжа ТIымыжъ Хьэмышцэ и гъащIэмрэ и литературнэ лэжыгъэмрэ щыгъуазэ зыхуэщIын;

2. Адыгэхэр хамэ къэралхэм къыщыхутэн хуей щIэхъуам и щхъэусыгъуэм, абыхэм щыпсэу ди лъэпкъэгъухэм я гъащIэм, я псэукIэм зыщыгъэгъуэзэн;

- Урыс – Кавказ зауэм и зэранкIэ хамэ къэрал куэдым къыщыхута усакIуэхэм я усэхэм къеджэн, зэпкърыхын.

Сэри, а псор зэпэслъытри, тегъэщIапIэ сщIащ адыгэ лъэпкъыр хэзыгъэкIуэдыжыну щыта ИстамбылакIуэ иныр къызыхэщыж тхыгъэхэр. Иджыри зэ лъэпкъым и гум телъа уIэгъэ иныр ди нэгү къыщIэдгъэувэжмэ, зэ дытепсэлъыхыжмэ, нэхъ дызэрылгыныу, дызэрылгагъуну, лъэпкъым и къэкIуэным дегупсысу, дызыщIэгупсысыкIыжыну плэрэ жысIэри аращ «А бзийхэр адыгэм шигъафIэрт и гуцIэм» темэр къыщIэсцтар, ди къуажэгъу тхакIуэ ТIымыжъ Хьэмышцэ и къалэмышпэм къыщIэкIауэ.

Темэр: «А бзийхэр адыгэм шигъафIэрт и гуцIэм»

Мурадхэр: 1.Тхыгъэ псори зи къалэмым къыщIэкIа, хамэ къэралым щыпсэу ди лъэпкъэгъу тхакIуэхэм, усакIуэхэм я тхыгъэ хьэлэмэтхэр ди пашхъэ къызылхъэжа ТIымыжъ Хьэмышцэ и гъащIэмрэ и литературнэ лэжыгъэмрэ еджакIуэхэр щыгъуазэ щIын;

2. Адыгэхэр хамэ къралхэм кышыхутэн хуей щлэхуам и щхъэусыгъуэм, абыхэм щыпсэу ди лъэпкъэгъухэм я гъащлэм, я псэуклэм еджаклуэхэр шыгъэгъуэзэн;

- Урыс – Кавказ зауэм и зэранклэ хамэ кърал куэдым кышыхута усаклуэхэм я усэхэм кьегъэджен, зэпкърегъэхын.

•

Эпиграф: Зыгуэр уэ флыуэ плъагъумэ е флыуэ умылъагъумэ,
Зыгуэрым уигъэплейтеймэ е гупсэхугъуэ кьуитмэ,
Зыгуэрым уигъэдыхъэшхмэ е уигъагъмэ –
Абы шыгъуэ уэ уцлыхуш.

итщ Къурлэным.

Егъэджаклуэм: Еджаклуэхэ! Хъемыщэ къурлэным кърыху и тхылъым эпиграф хуищла мы сатыр хъэлэмэтхэр дэри эпиграф хуэтщлащ ди урокым.

Урокыр теухуауэ щытынуш «Истамбылаклуэ, е Дуней псом кышыхуа мыгъагъэхэм я нэхъ дыдж», - гуауэшхуэм, тхъемыщклагъэм, кьулейсызыгъэм ди лъэпкъым кыхуиша гулэгъуэм, Ильэсищэ зауэм и зэранклэ хамэ кърал куэдым кышыхута ди адыгэхэм къахэкла усаклуэхэм я тхыгъэхэм. А усэхэр зэхуихъэсыжу, адыгэбзэклэ зэридзэклыжу ди пашхъэ кызылъхъэжа, тхылъу кыдэзыгъэклыжа, ди кьуажэгъу щлалэ, филологие щлэныгъэхэм я доктор, профессор Тlымыжь Хъемыщэ. И нэгү щлэклам, и нэклэ илъэгъуам хуэдэу, гурэ псэклэ зыхищлэу, Хъемыщэ ди пашхъэм кърильхъэжын хузэфлэклащ а гукъутэ кьомыр кызыхэщыж тхыгъэхэр. Усэхэм дытепсэлъыххын и пэ кьихуэу, сыхуейт Хъемыщэ и гъащлэм, и литературнэ лэжыгъэм теухуауэ Тlымыжьхэ Аминэрэ Тембулэтрэ ягъэхъэзырам тхутепсэлъыххыну.

1. «Зыщлфым ещлри, зымышлфым егъэлүш зэрыщлын хуеймклэ», - жилэгъащ тхаклуэшхуэ Шоу Бернард. Журналист, щлэныгъэлл, егъэджаклуэ, тхаклуэ икли зэдэклаклуэ Тlымыжь Хъемыщэ цлэрылүэ зыщлар а лэнатлэ псоми флыуэ зэрыхищлыкырщ. Ар зыщымыгъуазэм зэи тепсэлъыххынукуьым, ауэ ищлэмклэ хэти дэгүэшэну хъэзырщ.

2. Тlымыжь Хъемыщэ 1955 гъэм Джылахъстэнейм хыхъэ Ислъэмей (Курп Ипщэ) кьуажэм кышхалъхуащ, ди курыт еджаплэри «тху» защлэклэ кьиухащ. Къэбэрдей Балъкър Кърал Университетым и филологие кьудамэм илъэситлклэ щеджауэ абы зрегъэдзыж Михаил Васильевич Ломоносовым и цлэр зэрихъэу Москва дэт кърал университетым и журналист лэщлагъэм щыхуеджэ факультетым, икли а еджаплэр диплом плъыжьклэ 1979 гъэм кьиухри «Ленин гъуэгу» иджы «Адыгэ псалъэ» газетым щылэжъащ къалэн зэхуэмыдэхэр (редактор нэхъыщхъэм и кьуэдзэм нэсыху) игъэзащлэу илъэс 25-клэ.

3. Хьэмышцэ зэи зытемык1 хабзэ илэжщ: «Ари сэ схуэдэ ц1ыхущ. Абы щыхузэф1эк1к1э, сэри схузэф1эк1ын хуейщ». Абы сыт щыгъуи и гъуазэщ зыпэрыт 1энат1эм – еджэнми, лэжьэнми – ехьул1эхэр. Арагъэнщ езым и мурадхэр кыщц1ехьул1эри.

4. «Ц1ыху губзыгъэр псэуху йоджэ», - жалэ, Хьэмышци сыт щыгъуи щ1эныгъэм хуопабгъэ, махуэ къэс щ1э гуэр «кыызэриульэпхъэщыным», и къэухьым зэрызригъэужьыным яужь итщ. Армырамэ, тегушхуэу КъБКъУ-м и аспирантурэм щ1эт1ыхсхъэнтэкъым, и кандидат, доктор диссертациэхэри щытху пылбу пхигъэк1ыу филологии щ1эныгъэхэм я доктор, профессор ц1эри кыф1ащынтэкъым. А псор я щыхъэтщ абы и лэжьыгъэф1ым.

5. Иджыпсту ар Гуманитар къэхутэныгъэхэмк1эКъэбэрдей – Балъкър институтым щ1эныгъэмк1э и лэжьак1уэ нэхьыжщ. КъБКъУ-м и адыгэбзэмрэ литературэмк1э кафедрэм и унафэщ1щ.Хьэмышцэ журналист 1эзэм и закъуэкъым, абы зыкыигъэлъэгъуащ бзэ дахэ зы1урыль тхак1уэуи. Т1ымыжьым адыгэбзэк1э тхылъит1 Налшыкрэ Дамаск1рэ кыщыдигъэк1ащ **«Зи нэхэм уафэхуэпск1ыр кыщц1ых сулът1ан» тхылъымрэ «Хамэщ1 шыпсэу адыгэхэм къахэк1а тхак1уэхэр»** жыхуилэмрэ. Нэхъ иужьы1уэк1э 2004 гъэм абы кыдигъэк1ащ **« Хэхэс дуней»** зыф1ища и тхыль хьэлэмэтыр. Хьэмышцэ и 1эдакъэм кыщц1эк1ащ монографиэхэр, литературэмк1э программэр, ебланэ, епщык1узанэ классхэр зэреджэ хрестоматиехэр, псальальэхэр. *(тхыльхэр къэгъэлъэгъуэн)*

Егъэджак1уэм: Фыпсэу, ф1ы дыдэу дыщывгъэгъуэзащ фи адэ къуэшымы и лэжьыгъэм. Хьэмышцэ илъэс куэд щ1ауэ йолэжь хамэ кърал шыпсэу адыгэхэм я гъащ1эр, я псэук1эр джыным. Зэман куэд тригъэк1уэдащ, нобэми трегъэк1уадэ ди лъэпкъэгъухэр хамэ кърал кыщыхутэн хуей щ1эхъуам и щхъэусыгъуэм, я гъащ1эм и къек1уэк1ык1ам. Ди журналым и ет1уанэ напэк1уэц1ри зытеухуар аращ «Истамбылак1уэ, е Дуней псом кыщыхъуа мыгъуагъэхэм я нэхъ дыдж». (Ди лъэпкъэгъухэр хамэ кърал кыщц1ыххутэн хуей щ1эхъуар). Ик1и сыхуейт абы и щхъэусыгъуэхэм щыгъуазэ дыфщ1ыну, хэт сыт абы теухуауэ игъэхъэзырами кыджеф1эну.

Еджак1уэм:

Нобэ, псори дызэрыщыгъуазэщи, илъэсищэк1э Кавказ бгырысхэм ирагъэк1уэк1а бэнэныгъэм тек1уэныгъэ кыыхуахъакъым.

1864 гъэм накъыгъэ мазэм и 21 – м урыс паштыхьым и дзэ ф1ыуэ гъэсам, 1эщэк1э зэщ1эуэдащ, топхэр зи куэдым, бгырысхэм я бэнэныгъэм к1э иритащ.

- Зауэм и к1эр хъэдагъэщ, - жалэ адыгэхэм, ауэ зауэм и к1эм и закъуэкъым хъэдагъэр – езыр зэрыщыту хъэдагъэ зэфэзэщ. Кавказ зауэм и к1эр ди лъэпкъым дежк1э хъэдагъэ мыухыжт, а зауэм адыгэ лъэпкъым къулейсызыгъэу, гу1эгъуэу, насыпыншагъэу, нэщхъеягъуэу къахуихъам хуэдиз къэзыхъа зауэ дунейм кытехъуауэ жы1эгъуейщ. Ц1ыху мелуаным нэс адыгэ лъэпкъым щыщу

къэнар мащІэ дыдэщ, нэхтыбэр якулащ, е хым хэкІуэдащ, ерыскыи щхьэкІэ зэтеллащ, узым ихьащ, е Тыркум Іэпхьуащ. ЦІэрыІуэу, Кавказым ис лъэпкь псоми къацІыхуу шыта шапсыгъхэм, натхьуэдджхэм, абазэхэм ящышу къэнар мащІэ дыдэщ. Гуузщ адыгэхэм я кІуэдыкІар, ахэр илъэс мин бжыгъэкІэ шыпсэуауэ къыщальхуа щІыпІэм залымыгъэкІэ зэрырахуар. Адыгэхэм хуэдэу лей къызылтыса лъэпкь щыІэу фІэщхьугъуейщ.

ЕгъэджакІуэм: 1. АтІэ, сыт адыгэхэм лей къалтысын хуей щІэхьуар, апхуэдэ залымыгъэр, апхуэдэ телъыджэр къыщІэхьуар сыт, адыгэхэр сыткІэ зэрыкъуэншар, сыт абыхэм ялэжьар? Е ахэр армырамэ, хэт къуэншагъэр зыбгъэдэлъыр къэхьуа гуауэмкІэ?

2.ЕджакІуэм: 1. А упщІэм и жэуапыр кІыхьщ.

Урыс пащтыхьым и зэрыпхьуакІуэ политикэ бзаджэрщ.

Кавказ Ищхьэрэм ис лъэпкьхэр езыр зэрыхуейм хуэдэу и блэгущІэт ищІыну и ужь зэритарщ.

XVII-нэ лІэщІыгъэум и кІэухым урыс пащтыхьым и лъабжьэр Кавказ Ищхьэрэм быдэ шищІа нэужь, и политикэр занщІэу зэрихьуэкІащ, ар политикэ бзаджэ, зэрыпхьуакІуэ политикэ хьуащ, ар зыми еплъакъым. Бгырысхэм, къапщтэмэ, адыгэхэм къащысхьакъым, уеблэмэ абыхэм хуитыныгъэу яІа псори къатрихаш, ахэр къыщальхуа, зэрыс щІыпІэм залымыгъэкІэ зэрырихуным иужь итащ, ящІхэр зэриубыдын, абы къэзакъ станицэхэр зэрыригъэтІысхьэн, и тепщэныгъэр зэригъэбыдэн фІэкІа, нэгъуэщІ Іуэху кърехуэкІыжакъым.

2. ГъэщІэгъуэнракъэ, урыс дзэпщхэм, унафэщІхэм фІы дыдэу ящІэрт адыгэхэр Псыжь и сэмэгурабгъу Іуфэхэу щІыпІэ шэд защІэм, техьэгъуэ щІыпІэм, щІыпІэ мыузыншэм зэрымыкІуэнур, итІани абы фыІэпхьуэ жалэри къыпаубыдащ. Адыгэхэми урыс дзэпщхэр ягъэгүзэвэн папщІэ, Псыжь Іуфэ дыкІуэ нэхрэ, Тыркум дыІэпхьуэнущ жалащ. Урыс пащтыхьыр зыхуеиххэр арати, адыгэ лыкІуэхэр тхьэусыхакІуэ, лъэІуакІуэ щыхуэкІуэм, ди щІыпІэм дыкывнэж, дзэхэм зэрахьэ залымыгъэр вгъэбэяу жалэу щелъэІум, щыхуэтхьэусыхэм шыгъуэ Александр II-м жэуапу къаритащ: «Къывжала щІыпІэм фыІэпхьуэ, е пІалтэ имыІэу Тыркум фыІэпхьуэ».

3 Адыгэ пщы-уэркьхэм я зэрани хэлъауэ жыпІэ хьунущ мы Іуэхугъуэм, сыту жыпІэмэ абыхэм къагурыІуэрт я щІыпІэм къинэми,

Псыжь Іэпхьуэми, я тепщэныгъэр куэдкІэ нэхь мащІэ зэрыхьунур, я пщылІхэри зэрафІэкІуэдынур. Пщы – уэркьхэм я дежкІэ я пщылІхэр яфІэкІуэдыным нэхэр нэхь шынагъуэ щыІэтэкъым. Абыхэм я гугъэт Тыркум Іэпхьуэмэ, я пщылІхэр къахуэнэну, я Іуэху нэхьфІ хьуну. Лэпкъым и Іуэхум ахэр егупсысауэ пхужыІэнукъым.

Муслъымэн диным и лэжьакІуэхэри адыгэхэм я щІыпІэр хыфІадзэнымкІэ дэІэпыкъуэгъу хьуащ. Абыхэм гуащІэрыпсэхуэм я деж лэжьыгъэ мащІэ

щрагъэкIуэкIакъым, цIыхухэр зэрыIэпхъуэным хуагъэдэIуащ, хураджащ.

4. Езы Тыркум и лIыкIуэхэми къуажэ – къуажэкIэрэ къакIухьурэ, адыгэхэр къыхураджащ Тыркум зэрыкIуэным, абы гъащIэ дахэ, насып щалэну, къыхузэрагъэпэщыну къагъэгугъэурэ.

5. Инджылызым, Франджым я лIыкIуэхэу, эмиссархэу адыгэхэм я деж щыIахэм я зэрани хэлъщ абыхэм къалтыса гуIэгъуэм, гузэвэгъуэм. Абыхэм, Тыркухэм хуэдэу, Урысейм ебэныну адыгэхэр щIагъэстырт, дэлэпыкъуэгъу хъуну жалэрт, ауэ къазэрыдэлэпыкъуа щIагъуэ щыIэкъым. Инджылызми, Франджыми а псор щIызэрахуэр, езыхэм адыгэ бгырысхэм я деж я тепщэныгъэр шагъэбыдэну арат, Урысейм Кавказыр Iэрамыгъэхъэу.

6. Ауэ, зэрынэрылбагъуши, адыгэ лъэпкъхэм я гузэвэгъуэмкIэ, я гуIэгъуэмкIэ, я мыгъуагъэмкIэ жэуап псори зытехуэри зыхьын хуейри урыс пащтыхьыраш, абы и лIыкIуэ Кавказым щыIахэраш. Ахэраш адыгэхэр залымыгъэкIэ я щыпIэм изыхуар. Урыс пащтыхьым и зэрыпхъуакIуэ политикэм и уэчыл Фадеевым зэритхащи: «Псыжь адрыщIым илъ щIым къэралыр хуейт, езы бгырысхэм зыкIи хуейтэкъым».

ЕгъэджакIуэм: Псори фIыуэ дыщыгъуазэщ езыхэм яфIэфIу я щыпIэр, къызыщальхуар къагъанэу лъэпкъ псор зэрымыIэпхъуэным, нэгъуэщI къэрал зэрымыкIуэным, шынагъэкIэ, залымыгъэкIэ ямыхумэ. Псори щыгъуазэщ адыгэхэм я щынальхэр, къызыщальхуа Кавказыр фIы дыдэу ялбагъуу зэрыщытам. Абы и щыхъэтщ адыгэ мин Iэджэм я гъащIэр я щыпIэм, я щхъэхуитыныгъэм щхъэкIэ зэратар.

7. Кавказ зауэр щиухауэ ябжыр 1864 гъэм накъыгъэм и 21-рщ. Абы и ужькIэ щIэхуэбжъащ адыгэхэм я Iэпхъуэныр – ИстамбылакIуэшхуэкIэ зэджэр. Ауэ адыгэхэм я Iэпхъуэныр куэдкIэ абы и пэкIэ щIидзащ.

8. ИстамбылакIуэр адыгэ тхыдэм дэнэ къэна, Дуней псом къыщыхъуа мыгъуагъэхэм я нэхъ Iейщ, я нэхъ дыджщ. ИгъащIэм апхуэдэ залымыгъэ къэхъуауэ тхыдэм ищIэжыркъым.

9. Урыс офицер гуэрым, зауэм хэтам, и нэкIэ илъэгъуахэр мыпхуэдэу итхыжауэ щыташ: «Си нэгум къыщIэнаш, щхъэфэцыр зыгъэтэдж теплъэгъуэхэр: сабийхэм, цIыхубзхэм, лIыжъ – фызыжъхэм я хъэдэхэр икъухъат, я нэхъыбэр хъэхэм зэхафыщIат, узымрэ мэкъэщIаллагъэмрэ апхуэдизкIэ къарууншэ ищIати, псэууэ хъэ ныбэнэщIхэм зэрызрамыгъэшхыным иужь итт, псэухэр Iахэм егупсысыну е щIалъхъэну хунэсыртэкъым. Езыхэми къапэплъэр щIагъуэтэкъым.

10. Сыт хуэдиз бэлыхъ ямышэчами, сыт хуэдиз гугъуехъ ятемылбами, адыгэхэр Iэщ зехуэнкIэ, шы гъэхъункIэ, Iэщэ-фащэ, дыжбын, дыщэхэкI, уанэ, щыгъын гъэхъэзырынкIэ, щIым елэжбынкIэ, хабзэкIэ, нэмыскIэ, хъэщIагъэкIэ,

лыхъужыгъэкIэ, цыху гъэсэкIэкIэ лъэпкъ куэдым япеуэфынут. Ноби Тыркуми, Сириеми, Иорданиеми, Израилми, нэгъуэщI къэралхэми щыпсэу адыгэхэр я лэжыгъэкIи, я пэжыгъэкIи, я гъэсэныгъэкIи, я зыужыныгъэкIи зыхэс лъэпкъхэм къахIэрыхуркъым.

11. Урыс пащтыхьым и политикэ бзаджэм адыгэхэр къэрал куэдым щызэбгридзащ. Нобэ нэхъыбэр Тыркум щопсэу, абыхэм я бжыгъэр мелуанитхум нос.

- Сирием мини 120-рэ щыIэщ.
- Иорданием – мин 90.
- США-м мини 6-м нэс
- Ливием – мин 350-м щигъу.

Адыгэ куэд щопсэу Германием, Югославием, Австралием, Ливаным, Голландием, Франджым, нэгъуэщI къэралхэми, я гур Кавказым къыхуэгъэзауэ.»

12. Бгырыс хъэжрэтхэм я нэгъуэщIэкIа гукъутэхэм и хыбар Iэджэ къэсащ ди деж, уи гущIэм зыкъыдегъазэ абыхэм ящыщ дэтхэнэми. Кипр хытIыгум есылIа кхъухьыщым, итхыгъащ газет гуэрым, бгырыс 27000 – рэ исаш, кхъухьхэр хым тетыху, абы хэлIыкIащ цыху 1441 – рэ.

«Хыр бгырыс хъэдэм ясеяти, я ужь ит кхъухьхэм ар гъуазэ яхуэхъурт», - етхыж ар зи нэгъуэщIэкIам...

ЕгъэджакIуэм: Гууэщ, гушхъэкъутэщ фэ иджыпсту зи гугъу къытхуэфщIыжа тхъэмыщкIэхэм я гъащIэ гушIэгъуншэр. ИщхъэкIэ зэрыжытIащи, Хъэмыщэ, щхъэх имылэу, лэжыгъэшхуэ иригъэкIуэкIащ мис иджыпсту зи гугъу фщIа, хамэ къэрал щыпсэу адыгэхэм я гъащIэр, я лэжыгъэр къэхутэнымкIэ, ахэр зэхуэхъэсыжынымкIэ, тхыжынымкIэ, тхылъу къыдэгъэкIынымкIэ. Абыхэм къахэкIащ лъэпкъыр зэрыгушхуэн усакIуэ, тхакIуэ куэд. Ауэ, псори дызэрыщыгъуазэщи, апхуэдиз лэжыгъэ зы цыхум и закъуэ хузэфIэкIынукуьым нэгъуэщI гуэр къыдэмыIэпыкъумэ. Мы тхыгъэхэр зэхуэхъэсынымкIэ, художественнэ тхыгъэхэр зэдзэкIынымкIэ, усэхэр зэгъэзэхуэжынымкIэ Хъэмыщэ къыдэIэпыкъуащ Тыркум кыкIыжа адыгэхуэ Едыдж Нихай, Инэмыкъуэ Мулид, МэшхуэфI Нэждэт, Едыдж Батрай, Хъуажь Фахъри, Сирием къыIэпхъукIыжахуэ Къалмыкъ Аднан, Дыгъужь ФуIэд, Уджыхъухэ Азизрэ Илхъэмрэ, «Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхъэ, Къэбэрдей Адыгэ хасэм и тхъэмадэ ХъэфIыщIэ Мухъэмэд, усакIуэхуэ Мыкъуэжь Анэтолэ, Брай Адэлбий, ПщыукI Латмир сымэ.

АдэкIэ зи гугъу тщIынури «Хэхэс дунейр» - щ. Тхылъым и зы Iыхъэ «Абзийхэр адыгэм щигъафIэрт и гушIэм» фIэщыгъэцIэ тхакIуэм зыхуищIарщ.

Абы щыгъуазэ зытщIын и пэ кыхуэу сыхуейт езы тхылъым теухуауэ псалъитI – щы къыджефIэну, тхыгъэм тIэкIу дыщывгъэгъуэзэну. **Хэт тхутепсэльыхьын Хъэмыщэ и тхылъым?**

ЕджакIуэм: Мы тхылъым нэхъыбэу ихуахэр тыркубзэм, хъэрыпыбзэм,

инджылыбзэм к̆рахыу к̆эбэрдей адыгэбзэм к̆рагъэзэгъа тхыгъэхэрщ.

Абыхэм хохъэ Тыркум, Сирием, Мысырым, Иорданием, Америкэм и Штат Зэгуэтхэм, нэгъуэщӀ к̆эралхэми щыпсэу адыгэхэм к̆рахэкӀа тхакӀуэхэмрэ усакӀуэхэмрэ я лӀдакъэщӀэкӀхэр.

Хамэ щӀыналъэхэм щыпсэу ди лъэпкъэгъу тхакӀуэхэм сыт нэхъри нэхъ к̆ащтэнт ди бзэкӀэ к̆ыдэпсэлъэну. Ауэ, ди жагъуэ зэрыхъунщи, илъэсищэрэ щэ ныкъуэрэ хъуауэ зыхэс лъэпкъэхэм я бзэр, я псэукӀэ – щыӀэкӀэр к̆атекӀуащ, сыт хуэдизу емыныкъуэкъуами. «Шы пщӀэгъуалэ утесмэ, и цым щыщи к̆ыпкӀэрыпщӀэнщ», жалэ игъащӀэми адыгэхэм. Апхуэдиз илъэскӀэ уащыхэскӀэ, уащыдэпсэукӀэ, гъэщӀэгъуэнк̆ым абыхэм я щэн гуэрхэр к̆апщтэкӀэ. Ар узытемыкӀуэну гъащӀэ хабзэ гущӀэгъуншэщ. Ауэ хэхэсхэм я бзэр яфӀэкӀуэдами, я адыгэпсэр яхъумэжащ. Адыгэпсэм к̆ыпк̆ырыкӀ защӀэщ мы тхылъым ихуа дэтхэнэ зы тхыгъэри.

ЕгъэджакӀуэм: Упсэу! ФӀы дыдэу дыщыбгъэгъуэзащ «Хэхэс Дуней» тхылъым. Фи усэхэм дедӀуэн и пэ к̆ыхуэу сыхуейт псалъэ гурыӀуэгъуей зыбжанэм я гугъу фхуэсщӀыну.

Словарнэ лэжыгъэ: Гъуэжъкуий – жбы кӀэрахъуэ (вихрь)

Ержыбхэр – ипэкӀэ зэрахъуэ щыта фоч лӀэужыгъуэ

Ӏэлыфбей – алфавит

Хъэжрэт – щыпсэун папщӀэ нэгъуэщӀ щӀыплэ, хэку кӀуа, лӀпхъуа цӀыху. (переселение, эмиграция) (нэгъуэщӀ хэкум икӀыжыныгъэ)

Хэхэс – нэгъуэщӀ шӀыплэ щыпсэу цӀыху (иностранец, пришелец)

Щолэхъу – адыгэш лъэпк̆ыфӀ

Уэлий – к̆уажэ, Хэку унафэщӀ (правитель, властелин)

Ӏумахуэ – насыпыфӀэ, Ӏуэху к̆ызэхъулӀэ

Мысэ – к̆уэншагъэ зылэжъа цӀыху

ЛӀакъуэ – зылӀ к̆ытехъукӀа зэшхэр; к̆уэш зэрыщӀа цӀыхухэр (кровное родство)

Чэщей - гъэмахуи щӀымахуи и тхъэмпэхэр щхъуантӀэу жыг лъаплэ лъэпк̆ыгъуэ (самшит вечнозелёный)

Иджы, дыхуейт нобэрей урокым теухуа видеороликым деплъу усэхэми дедӀуэну.

«Нэплэжыгъуэ дгъуэтыжыну?»

- Ди щӀыгужъу Адыгейр

Щхъэ дбгынат, си нанэ?

- Адэжъ лъапсэу ди дунейр

Тхъэр зэбгат а махуэм.

- Ди хэку дыщэм димызагъуэ

Щхъэ дикӀат, си нанэ?

- Ныуэжъ гуӀэм зыдигъазэу

Щ1ыр дэгызт, си щ1алэ.
- Хэгъуэгу лъапсэр гум пымык1ыу
Щхьэ тхьуэжат, си нанэ?
- Хьэжрэт гъуэгум, лъыр нытетк1уэу,
Трахуат лъэпкъ т1асэр.
- Хэхэс лъахьэр щитхыжынур
Сытым шыгъуэ, нанэ?
Щигъуэтынур нэплъэжыгъуэр
Уи бын дахэм дэнэ?..

1эпэауэ Жэмал.

«Лъэк1ынкъым зыми щхьэщэ дигъэщ1ын»

Сэ джатэ гъэбзэк1эм сыщыгъуазэщ,
Нартыжыхэм я л1акъуэм срищылъхуц.
Техуэнкъым си гум тцхьэщыт гъуэзыр,
Къыхъумэм бэр мы си псэр тыхь хуэсщ1ынщ.

Дапщэщ лейгъэшым дыхэк1ыну?
Щхьэ ди ержыбхэр убзэщхьа?
Л1ы шымылэжым пэжыр дигъэк1ыну,
Хурел1э ц1ыхур апхуэдэ дунейм.

Сэшхуэдзэр лейм дэ къытф1ылуигуэм,
Мывахъуэм дэддзэм, жан хъужынщ.
Мы си лъэр куэдрэ схущ1аудми,
Лъэк1ынкъым зыми щхьэщэ сигъэщ1ын.

Наурзокъуэ Мыхьмуд.

«Хэку зимы1эр бзэнишэц»

- Хэкужь и бзэ илэжщ, жалэ.
- Сщ1эркъым!
- 1элыфбей тхыбзи илэ?
- Сщ1эркъым!
- Зэкъуэшыгъэм джэгу ныхуащ1рэ?
- Сщ1эркъым!
- Адыгэжыхэр зауэм хэтхэ?
- Сщ1эркъым!
Аращ, сытк1э кызэупщ1ми,
Яжес1энур сщ1эркъым.
Хэку зимы1эр бзэнишэу 1упщ1щи,
И1эр щхьэкъым, пщ1экъым.

Афэщ1ыж 1эмин.

«Тхьэмыщк1агъэц»

Хэхэсыныр тхэмыщк1агъэщ,
Бэмы1уныр нэхык1эжщ.
Къылысащи а мыгъуагъэр.
К1ыф1щ хьэжрэтым и дунейр.

Ди адэжхэр къушхьэху шухэт,
Я т1ысып1эр бланэ хэкут.
Хамэ лъахэр шыгъу мышыути,
Гу лыыстакъым сигъэтк1уху.

Си пщ1ыхьэп1эр адэжхэкущи.
Си гурашэр удзу щок1.
Тхэмыщк1агъэр бжыхьэ уэгущи,
Къешхыр нэпсу кызобэк1.

Щыкхуэхьэк1э къуршхэм дыгъэр,
Жыбгъэ пхъашэм сеутхыпщ1.
Сигу зыгъэф1ыр зыщ – усыгъэщ,
Адрей псомк1и сылэгу нэщ1щ.

Къазбэч Самихь.

«Блэк1а зауэм и нэлат»

Гупсысэр нобэм и пщэдейщ,
Нобэр къопсыхыр нэхык1эжу.
Дуней хьэху дьтет къудейщ,
Допсэур к1уам дыхуеплъэк1ыжу.

Сыт тхэмыщк1агъэ ишэчар
Си лъэпкъ хей зэбграхуам?
Уэ, адыгэщ1, уи нэгү щ1эк1ар
Къуршышхуэ хьунт, зэтралъхам.

Зы хьэлү 1ульхьэк1э ягъапц1эу
Мащ1э уи быну дашэхар?
Итащ хамэщ1ым 1эпц1эляпц1эу
Пагэу зэгуэр шыбгым исыгъар.

Ди гупсысэр нэфщ, зэвгъащ1э.
Хамэ гупк1э дисыхунк1э.
Сытым щыщ ныбэиз гъащ1эр
Уи мыуэрэд жып1эхунк1э?

Тхэмыщк1агъэщ, ей адыгэ,
Хамэ джэгум дэ дыхэтщ.

Мы ди щлэблэр зыгъэгулэр
БлэкIа зауэм и нэлэтщ.

Барут Исуф.

«Тхъэгъуэщ сэркIэ»

Тхъэгъуэщ сэркIэ,
Си щIыгужь къэзгъээжащи.
Тхъэгъуэщ сэркIэ,
Хэхэс лъэхъур зисхыжащи.

Си Iум изу жьэдызошэ уи жьыр,
Си пкъыр ныхоткIухьыр уи дунейм.
Уэрыншам зэшыгъуэт сэ кыизэжьэр,
Си гур пхъэрт уэр папщIэ, Адыгей!

Илъэс дыджхэм яIуэнтIа шэрджэсым
И къэкIуэнур, сощIэ, фIы къудейщ.
Уэ кыппэплъэр гъащIэщ, хуэдэу псысэм,
Лъэпкъ зэкъуэтым дахэщ и пщэдейр.

Тхъэгъуэщ сэркIэ,
Си хэкужь сисыжщи.
Тхъэгъуэщ сэркIэ,
Щызотх абы уси.

Цурмыт Елдар.

«Кавказу си лъагъуныгъэ».

Кавказу си лъагъуныгъэ,
Дауэ ныпхуэсIуэтэн
Уи деж кыщыщIэкI дыгъэр
Къызэрысщыхъур жэнэт?

НэпситI сэ кысфIыщIокIыр,
Си дахэ, согупсысыху.
Зыр жьыбгъэм ныпхуехьыр,
Адрейр си бампIэдэхщ.

НэпситIыр хэкуитI щIагъэкIыу
АпщIондэхункIэ кысщохъу.
Удзри шыугъэу кыщокIыр
АпщIондэхункIэ Къущхьэхъу.

Джэнк Авджы.

«ДынэкӀуэжынууц хэкужсьым».

Сымыпсэужу жаӀэми,
СыкӀуэдыпауэ хахьами,
Гъусэ сиӀэнууц – зэвгъащӀэ,
Къысхуагъэдахэу гъащӀэр.
Бзэ зимыӀэж бзэншэхэр,
ЦӀэ зимыӀэж цӀэншэхэр
Си гъусэу сынэкӀуэжынууц –
Ди лъэпкъыр лъэрыхъ хъужынууц.
ЩӀэрыщӀэу сэ фхуэстхыжынууц
Хэхэсым и тхыдэ жагъуэр,
Ди бынхэм яӀуэтэжынууц,
Я нэм текӀынууци пшагъуэр.
СылӀауэ сэ зыгъэӀуахэм
ИращӀэ, укӀытэжынууц.
Гум телъа дыркъуэр мыкӀыжурэ
Лъахэм и дыркъуэр кӀыжынууц.
ДынэкӀуэжынууц щхьэхуиту,
Адэжъ бэракъыр тцхьэщыту,
Мы ди псэр илъу зы чысэ,
И дыгъэр хэти къыттепсэу.

Хъан Исмэхьил.

«Гу щызмышуэжынуу пӀэрэ?»

НэгъуэщӀ зы лъагъукӀэу
Уилыщ мы си гум уэ.
Тенджыз сыдж бэтауэ
Щос гурыщӀэм ар.
Хэсщ си лъахэ нагъуэр
Псэм щызгъафӀэ псом.
Гур хуопхъэр а гъуазэм,
Дэжми дяку псы къом...

Сымылъагъужынуу пӀэрэ?

Гъэхэр шыц уэс щабэу
ГъащӀэ жьыбгъэм блех.
Гугъэр май къэрабэу
Адэжъ лъахэм схуехъ.
Къухъэу слъагъумэ дыгъэр,
Си псэр мэпӀейтей.
Мы си лъэпкъ хъэжрэтыр
Насып щхьэ хуэхей? . .

Имылуэтэжыну пIэрэ?

Тэрч и дауш макъым
Фэ сыщIэвгэжей.
Сывгэшэс альп хъыжбэм,
Севгэжбэж пщэдей.
НэгъуэщI зы лъагъукIэу
Солъагъу Къэбэрдейр,
ЩыIэ уэ къофIэкIыу
ЩыпIэ мы дунейм?!

Гу щызмыхуэжыну пIэрэ?

Тхъэгъэзит Рэфикъ.

ЕджакIуэм: Сэри сыхуейт Бемырзэ Мухъэдин и «ЛъэIу» усэм сыкъеджэну.

«ЛъэIу»

Адыгэ лъэпкъым и Iэпкълъэпкъ пщыкIутI –
Адыгэ анэм и зэшбын гъуэээджэ,
Фэ адэжъ хэкум вагъуэу фыщылыдт,
Фыкъэзылъагъухэр къывэхъуапсэу зэкIэ.
Нэтхуэджыр, беслъэнейр, еджэрыкъуейр,
Жэнейр, мэхъуэшыр, хъэтыкъуейр, шапсыгъыр,
ИтIанэ абазэхэр, къэбэрдейр,
Адэмей лIакъуэр, кIэмыргуейр, бжъэдыгъур.
Кавказым и дахапIэр фэ фи хэкут,
ЩIыгулъым я нэхъ бейр фи хъэсэ щIапIэт,
Къэрал зэмышхъхэм къыфхухашу гъуэгу,
Фи тенджыз Iуфэр яIэт кхъухъ тедзапIэу.
Иджы фэ Дуней псом фыщикъухъащ.
Фэрыншэу нэщхъеялэщ чэщей мэхэр,
Фэрыншэу, уэгум вагъуэ щипхъыхъахэр,
Мэкъуауэ бадзэу, мафIэ нэпцIкIэ мэхэр.
Адыгэ лъэпкъым и лIакъуэ пщыкIутI,
Iэпкълъэпкъыу цIыхум фэ фхуэдизщи иIэр,
Зыгуэр фыхэщIу и гур ивмыуд
Фи псэуныгъэр гурыфIыгъуэу зиIэм.

Бемырзэ Мухъэдин.

*Усэхэм дедэIуащ, мыгурыIуэгъуэ псалъэ зыгуэр къыхэкIауэ пIэрэ, хэт
щIэупщIэну?*

Егъэджак1уэм:

Сыт хуэдиз мылькум ухэсми, сыт хуэдэ тхъэгъуэ уи1эми, уи Хэку уимысыжмэ, уищ1 утемытыжмэ, а псом мыхьэнэшхуэ зэримы1эр на1уэ кьытщищ1у.

Ди гупсысэр нэфш, зэвгъащ1э.

Хамэ гупк1э дисыхунк1э.

Сытым щыщ ныбэиз гъащ1эр,

Уи мыуэрэд жып1эхунк1э.- щыжелэ усэхэм ящыщ зым,

«**Зи гупк1эм уисым и уэрэдым дежью**» - псалъэжь ц1эрылуэр уигу кьыгъэк1ыжу. **Нэгъуэщ1** сыт хуэдэ псалъэжьхэр кьыхэщу гу лъыфта мы фыкьызэджа усэхэм?

Еджак1уэхэм: Адыгэ псалъэжьхэу: «**Хамэ хэку сыщытхъэ нэхрэ си хэкужь сыщыл1э**», «**Хэку зимы1эм псори щ1ы1э кьыщохъу**», «**Хэкум емык1ур кьылысмэ, псэемыблэжу кьыщыж**», «**Хэкум игъэгущхуар хахуэ мэхъу**», «**Хэти и хэкур ф1ыуэ елъагъуж**», - жыхуи1эхэр епхьэл1э хъуну кьысщохъу мы усэхэм.

Егъэджак1уэм: Усэхэм дыкъеджаш, дедэ1уаш, гу лъыфтауэ кьыщ1эк1ынщ, тхыгъэ псоми к1уэц1рык1 гурыщ1эм, зы ц1ыхум и гум кьышхыдык1ым, зы усак1уэм и кьалэмыпэм кьыщ1эклам хуэдэу, усэхэр зытепсэлтыхь 1уэхугъуэр зэрызэщхьым. **Ат1э усэ псори кьызэщ1иубыдэу, ахэр зытепсэлтыхьыр, зытеухуа 1уэхугъуэ нэхьыщхьэр, темэ псоми яхуэхъуар хэт кьыджи1эн?**

Еджак1уэм: «Хэхэс Дуней» тхылым ихуа: «**А бзийхэр адыгэм щигъаф1эрт и гуш1эм**» - жыхуи1э усэхэр зытеухуари, зытепсэлтыхьыри зы 1уэхугъуэщ: хэхэс ц1ыхум и гум щыщ1э гузэвэгъуэрщ, и псэм тель бэлыхь мыухыжырщ, игъэв хъэзабырщ. Дэнэ щ1ып1э ц1ыхур щымыпсэуми, сыт хуэдэ мыльку, хъугъуэф1ыгъуэ хэмысми, и гур кьышчалъхуа, шап1а и щ1ыналъэм щыл1эну, сэ кьысщохъу, мы усэхэм кьыхэщ дэтхэнэ зы литературнэ л1ыхъужьри аращ, Хэкур, 1уащхъэмахуэ зэ илъагъужыну хуейщ, Хэкум къэзыгъээжаи яхэтщ.

Егъэджак1уэм: Пэжщ, нэхъ зыхузэф1эк1, зи гур мыбык1э кьелэ зыбжанэми кьагъээжащ, ауэ, ди жагъуэ зэрыхъунци, абыхэм псоми кьагъээжыфынукъым я хэку, сыт щхъэк1э жып1эмэ Хэкум ик1ахэр иджыпсту псэужкъым, псэур абыхэм я бынхэм я быныжхэращ, абыхэм Кавказыр я хэкукъым. Ищхъэк1э зэрыщыжит1ащи, ахэр хэжыхьыжащ зыхэпсэук1 лъэпкъхэм, зи гупк1эм уисым и уэрэдым дежью щ1ыжалэри аращи зыдрагъэк1у, абыхэм я «уэрэдщ жалэр». Нт1э, псалъэжь куэд усэхэм кьыщыгъэсэбэпахэм нэмыщ1и, фэри гу лъыфтауэ кьыщ1эк1ынщ бзэ кьулей, бзэ шэрыуэ, дахэк1э тхауэ зэрыщытым.

Гу лъумытэу, я гугъу умыш1у къэбгъанэ хъунукъым мы сыхьэтым дэ дызытепсэлтыхьа усэхэм я бзэм. Абыхэм ящыщ дэтхэнэ зыри, усак1уэ 1эзэм и

1эдакъэм кызырыщ1эк1ар кыуигъащ1эу, кыщыгъэсэбэпаш художественно-изобразительнэ 1эмалхэм ящыщ куэд. Къэдывгъэпщытэжыт, сыт хуэдэ 1эмалхэм дыщыгъуазэ? Кърабжэк1. Иджыпсту фи усэхэм кыххэщ а 1эмалхэр дакъыкыщым къриубыдэу фи тетрадхэм ивотхэ.

2. *Псалъэм папщ1э, усэхэм кыщыгъэсэбэпаш эпитехэу*: лъэпкъ хей, Дуней хьэху, гъуэгуанэ бзаджэ, пшахъуэщ1 гъунапкъэншэ, жей 1эф1, пщ1ыхь 1эф1, топ инхэр, дзэ ф1ыщ1эр, нэгъуэщ1хэри.

3. *Зэгъэпцэныгъэу кыщыгъэсэбэпаш*: тенджызыр мыушэ, мыдзакъэ аслъэну, тхьэмыщк1агъэр бжыхьэ уэгущи, хамэ лъахэр шыгъу мышыути, уэ кыппэплъэр гъащ1эщ хуэдэу псысэм, тенджыз сыдж бэтауэ, гъэхэр шыц уэс шабэу, гугъэр май къэрабэу, и шым ещхьу, мэкъуауэ бадзэу маф1э нэпц1к1э мэхэр, вагъуэу фыщылыдт, сэ сыжыгъухуш мазэгъуэ нэгъу, н.

- *Олицетворенэ (къэгъэпсэуныгъэу)*: тенджызыр мэушэ, мэятэ, мэгубжь, толькыуныр губжыауэ псы нэпкъым йозауэ, мэхъуш1эр тенджызыр, тенджызыр мыушэ, мыдзакъэ, нэгъуш1хэри.
- *Метафорэу кыщыгъэсэбэпахэр*: тенджыз сыдж, илъэс дыджхэм я1уэнт1а, жьыбгъэ 1эф1ым хит1ыр добжыф1э, н.

Егъэджак1уэм:

А псор усак1уэм игу илхэр кызырылуатэ 1эзагъщ. Усак1уэм и закъуэкъым, ат1э усэхэр ди пащхьэм кызылхьэжа Хьэмыщи и 1эзагъыу кызолхьытэ сэ ахэр, сыт щхьэк1э жыплэмэ тыншкыым, апхуэдиз усэ уи бзэм и жыпхьэм ибгъэзагъэу зэпхъуэк1ыну. Абы гугъуехь куэд пылыщ, щ1эныгъэ куу убгъэдэлхьын хуейщ абы папщ1э. Усэхэм кыщыгъэсэбэпа 1эмалхэм фызырыщыгъуазэм сеплхьынщи урок къак1уэ хэт дауэ пьэлъэщами нывжес1эжынщ.

Егъэджак1уэм: Мы урокым дэ зэпкърытха усэ псоми зы ф1эщыгъэц1э яхуищ1ащ авторым, ди урокым и темэу щытари аращ. Хэт дигу кыгъэк1ыжын иджыри зэ ар? «А бзийхэр адыгэм щигъаф1эрт и гуш1эм». Пэжщ, нт1э мы урокым дэ къэдупсэлъа, зи гугъу тц1а псори зэхэфлхьэжи абык1э жилэну зыхуеяр кызжеф1эт усак1уэм. Хэт къыджилэн?

Еджак1уэм: Абык1э авторым жилэну зыхуеяр, сэ сызэригугъэмк1э, дыгъэ бзийм хуэдэу хуабэу, дахэу сытым дежи Хэкур я нэгум зэрыщ1этыр арауэ кышщ1эк1ынщ хэхэсхэм. Дыгъэ бзий жилэмэ, дыгъэм и нур жилэу аращ, абы кык1ыр Хэкум и образыр нуру ящхьэщыту арауэ кысщохьу.

Егъэджак1уэм: Пэжщи аращ апхуэдэу кышщ1ыпщыхьур, дыгъэм и бзийр налкбутьым, налмэсым хуагъадэ сыт зэmani. Налкбутьыр — жемчугщ, налмэсыр — алмаз, бриллиант жыхуэт1эхэращ, фэ фош1э абыхэм нэхь мывэ лъап1э зэрыщымылэр, а нэхь лъап1э дыдэхэм хуигъадэу аращ Хэкум ц1ыхум хуилэн

хуей лъагъуныгъэр. Араш тхыгъэхэм кышчыгъэлъэгъуа дэтхэнэ зыми Хэкур дыгъэ бзийм хуэдэу и гушлэм щыщигъафлэр.

Дэтхэнэ цыхуми илэш хуитыныгъэ, псэуну, и ныбэ изу шытыну, хуиту дунейм тетynu, кышчалъхуа и Хэкум шыпсэуну, щеджэну, лэшлагъэ зригъэгъуэтыну, и анэдэльхубзэм ирипсэльэну. Ауэ истамбылаклуэм зэбгريدза ди лъэпкъыр а псоми пэлэшлэу мэпсэу. Дуней жэнэту зэ закъуэ зылъэгъуам кышчыхъуу зэи шымыгъушцэ Кавказым и дахагъэ псори илъагъуу, и жьы къабзэмклэ бауэу и анэбзэмклэ псалъэу псэуну лэмал илэкъым. Жалэжу зэхахауэ флэкла а щыналъэр зымыщыхухэр абы кыхуопабгъэ, я пщыхыхэм хэтщ. Дэ, абы шыпсэухэм, тлътэу плэрэ а дахагъэр, нэхъри нэхъ дахэ зэрытщыны лэуху зетхуэу плэрэ? Хьэмэрэ ди адыгэбзэм хуэфашцэ гулътэ хуэтщыу плэрэ? Хуитыныгъэхэм нэмыщл дэтхэнэ зыми и пашхъэ итщ къалэн щхъэхуэхэр. Ди республикэм шыпсэу псоми я къалэнщ къэралыбзэу шыт адыгэбзэр яджыну, ар сыт хуэдэ лъэпкъым кыхэклауэ щытми. А бзэр зымыщлэм щызэригъащлэклэ дэ нэхъыфлыжу зэрызэдгъэщлэным и ужь дивгъэт. Флыуэ дывгъэлъагъу, хуиту дышывгъэпсэу ди лъахэм.

«Уи адэ и лъахэр гъэдахэ, Уи анэ дахэу епсалъэ» - желэ адыгэ псалъэжым. Апхуэдэу зи Хэкур, адэ – анэр, кыдалъхуар, ныбжьэгъур, цыхур флыуэ зылъагъур, зылътэр гъащлэм шыщыуэн хуейкым, апхуэдэхэр нэхъыбэу щытатэмэ, иджыпсту гъащлэм кышчыхъу, урокым и пэм зи гугъу тцла, псоми я псэр зыгъэгъуазэ мыхъумыщлагъэ къомри къэмыхъункли хъунт, апхуэдиз цыхури пщлэншэу клуэдынтэкъым, яуклынтэкъым, цыхухэр, езыхэр нэхъыфлыу зэрылъагъуу щытатэмэ, зэрылыгъынт. Ди жагъуэ зэрыхъуши, апхуэдиз гузэвэгъуэ зи нэгущлэкла ди лъэпкъ мащлэр иджыпсту езыр – езыру зэроуклыж. Къытхокл зи лъэпкъ уардэм зи лэр кыхуэзылэтыж, лэшэ кыхуизых. Апхуэдэхэр кызырэмыгъэхъуным, зэрытхуэфлэклэ, яужь дитын хуейщ, гъуэгу пэжым цыхур кытетшэжын хуейщ, дызэгурывуэу, дызэдэлуэжу ди лъэпкъ мащлэр дызэдэпсэун хуейщ. Араши, адэж лъахэр зыгъэдэхэн, зылъагъун, зылътэн цыху пэж кыфхэклыну сэри сынывохъуэхъу мы урокым гугъу зезыгъэхъа дэтхэнэ зы еджаклуэми. Иджы урокыр кызыщлыкъуэжу пщлэ зыбжанэм жэуап едывгъэтыж.

-Сыт щлэуэ къэсщла?

-Сыт кэзпщытэжа?

-Сыт щлэуэ къэсщлэну сыхуей?

-Нобэрей урокым дауэ сылэжъа?

Нобэ псори флыуэ фыкыздэлэжъаши ину берычэт бесын! Фи уафэр къащхъуэу, фи щыльэр щхъуантлэу, фи дунейр мамыру, фи гъащлэр дахэу Тхьэм куэдрэ фигъэпсэу! Ди урокым и клэухыу сыхуейт хэхэс адыгэхэу Чып Имдэтрэ Сасыкъ Щамелрэ ятха "Уи куэщлым сышыгъэжей" уэрэдым дедэлуэну.

